

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	384
Land:	Tyrkiet
Kilde:	Landinfo
Titel:	Temanotat, Tyrkia: PKK og straffeforfølgelse av politisk aktive kurdere
Udgivet:	7. januar 2014
Optaget på baggrundsmaterialet:	27. august 2014

Temanotat

Tyrkia: PKK og straffeforfølgelse av politisk aktive kurdere

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

PKK started a guerilla war against the Turkish state in the southeast of Turkey in the mid-1980s that lasted until 1999. The war claimed the lives of 40 000 people and led to the expulsion by the Turkish army of some two million villagers. After a cease-fire that lasted from 1999 to 2004, the PKK returned to guerilla warfare. Violent clashes have endured until today with periods of calm in between. The clashes have not been as intense as in the 1990s. From 2000 onwards, the PKK has gone through several organizational changes and name changes. However, the leadership has more or less stayed the same, and the PKK is still a coherent organization today. Membership or support to PKK is illegal in Turkey and punishable with prison sentences. Since 2009, some 10 000 Kurdish political activists have been arrested in Turkey and charged in accordance with the anti-terror law with membership or support to the PKK.

SAMMENDRAG

PKK startet en geriljakrig mot den tyrkiske staten i Sørøst-Tyrkia på midten av 1980-tallet som varte frem til 1999. Krigen kostet 40 000 mennesker livet og medførte at to millioner mennesker ble fordrevet fra sine landsbyer av den tyrkiske hæren. Etter en våpenhvile som varte fra 1999 til 2004, gjenopptok PKK den væpnede kampen. Stridigheter har fortsatt i perioder frem til i dag avbrutt av kortere og lengre våpenhviler, men intensiteten og omfanget har ikke vært like stort som på 1990-tallet. I løpet av 2000-tallet har PKK gjennomgått flere organisatoriske endringer og navnebytter, men lederskapet har stort sett forblitt det samme, og PKK fremstår fremdeles som en enhetlig organisasjon. Medlemskap eller støtte til PKK straffes med fengsel i Tyrkia. Siden 2009 har om lag 10 000 politisk aktive kurdere blitt arrestert i Tyrkia og siktet etter anti-terror loven for medlemskap eller støtte til PKK.

INNHold

1. Innledning	5
2. PKK	5
2.1 Kort historikk.....	6
2.2 Intern reorganisering og PKKs etterfølgerorganisasjoner	7
2.2.1 CDK.....	8
2.2.2 HPG.....	8
2.2.3 Kongra-Gel.....	8
2.2.4 KCK.....	9
2.2.5 KNK.....	10
2.2.6 TAK	11
3. BDP	11
4. Straffeforfølgelse av politisk aktive kurdere	12
4.1 «KCK-arrestasjonene».....	13
5. Referanser	16

1. INNLEDNING

PKK (*Partiya Kerkeren Kurdistan / Det kurdiske arbeiderpartiet*) er en væpnet kurdiske organisasjon som i perioder fra midten av 1980-tallet har ført geriljakrig mot den tyrkiske hæren i Sørøst-Tyrkia. PKK var, og er fremdeles, den dominerende politiske bevegelsen blant kurderne i Tyrkia.

Dette temanotatet gir en kortfattet oversikt over PKKs tilblivelse og organisatoriske utvikling. Derneft beskrives de viktigste organisasjonsenheterne i PKK samt de viktigste politiske grupperingene med tilknytning til organisasjonen.

PKK var fra starten av en forbudt organisasjon i Tyrkia. Medlemskap eller støtte til PKK straffes med fengsel. Den siste delen av notatet (kapittel 4) gir en oversikt over hvordan politisk aktive kurdere som mistenkes for befatning med PKK, har blitt behandlet av den tyrkiske staten og i det tyrkiske rettsapparatet.

Notatet bygger dels på tilgjengelig informasjon fra trykte publikasjoner og nettbasert kildemateriale, og dels på intervjuer med menneskerettighetsaktivister og politikere i forbindelse med en informasjonsinnhentingsreise til Tyrkia i april 2013.

2. PKK

PKK ble grunnlagt i provinsen Diyarbakir i 1978 under ledelse av Abdullah Öcalan. PKKs grunnleggere hadde bakgrunn fra den marxist-leninistiske studentbevegelsen i Ankara på 1970-tallet. Organisasjonens opprinnelige mål var å frigjøre kurdiske områder fra tyrkisk ”okkupasjon”, avskaffe det man oppfattet som føydale strukturer og opprette en selvstendig kommunistisk stat i de kurdiske områdene av Tyrkia, Irak, Iran og Syria. På 1990-tallet ble programmet endret og man satte seg som mål å finne en løsning for kurderne ”innenfor Tyrkia” i form av en føderasjon. Etter 2001 har målsettingen vært å arbeide for kurdiske ”autonomi” innenfor Tyrkias eksisterende nasjonale grenser. Denne ideen ble videreutviklet av Öcalan gjennom lanseringen av begrepet ”demokratisk konføderalisme”¹ i 2004 (Candar 2012, s. 31, 82; Landguiden).

PKK ble helt fra starten av organisert som en autoritær og sentralistisk organisasjon. Öcalan var organisasjonens ubestridte leder, og all intern opposisjon mot ham ble slått ned. Flere av dem som var med på å grunnlegge PKK, har blitt likvidert eller har måttet flykte for å unngå represalier. PKK har tradisjonelt også angrepet alle andre politiske grupperinger som ansees å utgjøre en trussel mot deres hegemoni på den kurdiske politiske arena i Tyrkia, slik som det tyrkiske Hizbullah². Dette gjorde de

¹ Ifølge Öcalan er demokratisk konføderalisme et alternativ til de tradisjonelle nasjonalstatene. Han foreslår at kurderne i Tyrkia, Syria, Iran og Irak skal organisere seg politisk i pyramidelignende strukturer hvor beslutninger tas nedenfra og opp gjennom demokratiske valg. Valgte representanter fra hver del av Kurdistan skal så forenes i en felles konføderasjon på tvers av de nasjonale landegrensene (Öcalan 2005).

² Hizbullah er en tyrkisk islamistorganisasjon som primært består av tyrkiske kurdere. Organisasjonen må ikke forveksles med den libanesiske sjiamuslimske organisasjonen med samme navn. På begynnelsen av 1990-tallet pågikk det væpnede kamper mellom PKK og tyrkiske Hizbullah. På dette tidspunktet bygget Hizbullah opp et nettverk av celler i byene i Sørøst-Tyrkia, samtidig som PKK forsøkte å åpne en ny front i byene i tillegg til sin geriljakrig på landsbygda. Tilgjengelig informasjon indikerer at det på denne tiden var en viss grad av samarbeid

dels ved å bruke militære midler, og dels gjennom trusler og forsøk på infiltrasjon. Denne taktikken har gjort det svært vanskelig for kurdiske politikere i Tyrkia å operere uavhengig av PKK, og farlig å kritisere PKK offentlig (Jane's 2013, s. 10; Lange 2007, s. 6).

2.1 KORT HISTORIKK

I 1984 gjennomførte PKK en rekke væpnede aksjoner sørøst i Tyrkia. Dette ble begynnelsen på en borgerkrig som varte frem til 1999. I løpet av borgerkrigen (1984 – 1999) ble anslagsvis 40 000 mennesker drept, og to millioner kurdere ble fordrevet fra sine landsbyer.³ Under borgerkrigen opererte PKKs væpnede grupper fra en rekke baser i Nord-Irak og fra kurdisk-dominerte deler av det nordlige Iran. I tillegg tillot Syria at organisasjonens lederskap fikk operere fra syrisk territorium. Det ble også etablert en treningsleir i syrisk-kontrollerte deler av Libanon.

PKK gjennomførte en rekke angrep mot militære mål, offentlige institusjoner, statsansatte og mot de såkalte landsbyvaktene, en paramilitær styrke rekruttert fra den kurdiske landsbygda som skulle bistå hæren i dens krigføring mot PKK.⁴ Samtidig sto grupper med tilknytning til den tyrkiske hæren og gendarmeriet bak tortur, menneskerettighetsbrudd og utenomrettslige drap i den samme perioden. På begynnelsen av 1990-tallet hadde PKK 8000 væpnede soldater som opererte i det sørøstlige Tyrkia, og fra baser i nabolandene. Disse enhetene kontrollerte i praksis store deler av landsbygda i Sørøst-Tyrkia nattestid. Utover på 1990-tallet fikk imidlertid den tyrkiske hæren overtaket, og i 1998 lyktes de med å få kontroll med mesteparten av landsbygda i sørøst. Samme år ble Öcalan utvist fra Syria etter massivt press og trusler om invasjon fra Tyrkia. Året etter ble han kidnappet av tyrkiske agenter i Kenya og brakt til Tyrkia hvor han ble stilt for retten og dømt til døden for separatisme. Dødsdommen ble omgjort til livsvarig fengsel i 2002, samtidig med at Tyrkia gjennomførte lovreformer som avskaffet dødsstraff (Candar 2012, s. 30; Jane's 2013, s. 28-30; Landguiden).

I september 1999 erklærte PKK en ensidig våpenhvile etter instruksjoner fra Öcalan. Kort tid etter besluttet organisasjonen og omdanne seg selv fra en geriljaorganisasjon til en politisk bevegelse. PKKs væpnede enheter trakk seg tilbake til baser i fjellområdene i grensetraktene mellom Irak og Iran, men ble ikke oppløst. Tyrkia ignorerte PKKs erklæring om våpenhvile, og geriljagruppene som trakk seg ut av Tyrkia, ble angrepet av den tyrkiske hæren og led store tap. Etter tilbaketrekkingen

mellom Hizbullah og tyrkiske sikkerhetsstyrker, og at Hizbullah-medlemmer var i stand til å likvidere PKK-medlemmer uten frykt for represalier fra staten. I 1995 opphørte stridighetene mellom PKK og Hizbullah. I den forbindelse synes det å ha kommet i stand en underforstått enighet om at PKK ville oppgi sitt forsøk på å åpne en urban front, og i stedet konsentrere seg om geriljakrigen på landsbygda. I 2000 ble Hizbullahs leder drept av tyrkisk politi i forbindelse med en skyteepisode. Organisasjonens nye lederskap, som opererer fra Tyskland, har siden avstått fra å benytte vold og blir ikke lenger oppfattet som en trussel av PKK (Jane's 2013, s. 10).

³ I sørøstlige deler av Tyrkia rekrutterte myndighetene på 1990-tallet representanter for lokalbefolkningen til de såkalte landsbyvaktene, en paramilitær væpnet styrke som skulle bistå hæren i kampen mot PKK. Familier eller hele landsbyer som nektet å la seg verve til landsbyvaktene, ble tvangsflyttet til områder lengre vest i landet. 3500 landsbyer skal i den forbindelse ha blitt evakuert og brent ned. Over to millioner mennesker ble fordrevet (Jane's 2013, s. 29).

⁴ På slutten av 1980-tallet ble også familiemedlemmer av landsbyvakter angrepet gjennom flere massakre på kvinner og barn. Denne taktikken gikk PKK senere bort fra da man innså at det førte til lavere oppslutning om organisasjonen. I en periode likviderte PKK også lærere i offentlige grunnskoler i regionen med den begrunnelse at disse bidro til å spre statlig propaganda i kurdiske områder (Jane's 2013, s. 28-29).

opphørte for det meste krigshandlingene. I perioden 1999 til 2004 forekom det kun sporadiske trefninger mellom PKK og tyrkiske sikkerhetsstyrker (Candar 2012, s. 69; Jane's 2013, s. 28-30; Landguiden).

I mai 2004 tilkjennega PKKs ledelse at man ville avbryte den ensidige våpenhvilen som hadde eksistert siden 1999.⁵ Fra og med sommeren 2004 begynte PKKs væpnede enheter igjen å angripe mål sørøst i Tyrkia. Den tyrkiske hæren svarte med en storstilt motoffensiv som PKK ikke var sterke nok til å besvare, og stridighetene forble på et relativt lavt nivå sammenlignet med situasjonen på 1990-tallet. Konflikten ble trappet opp etter drapet på 14 PKK-soldater i mars 2006, og igjen etter regjeringspartiet AKPs overlegne valgseier i 2007. I perioden 2009 til 2011 overholdt PKK i prinsippet en ny våpenhvile parallelt med at det foregikk hemmelige fredsforhandlinger mellom organisasjonen og tyrkiske myndigheter. Da forhandlingene brøt sammen i 2011, kom det til nye voldshandlinger i Sørøst-Tyrkia. Perioden fra sommeren 2011 frem til august 2012 var den mest voldelige siden Öcalan ble arrestert i 1999. Ifølge International Crisis Group (2012, s. 1) ble 711 personer drept i stridighetene i denne perioden; 222 soldater, polititjenestemenn og landsbyvakter, 405 PKK-geriljasoldater og 84 sivile. Våren 2013 kom en ny dialogprosess på plass som ledet til at PKK nok en gang innstilte sine angrep på tyrkiske sikkerhetsstyrker. Våpenhvilen ble stort sett overholdt sommeren og høsten 2013 til tross for enkelte sporadiske angrep (Jane's 2013, s. 32-33; Landguiden; HRW, samtale i Istanbul april 2013).

2.2 INTERN REORGANISERING OG PKKs ETTERFØLGERORGANISASJONER

Under PKKs syvende partikongress i 2000, og i kjølvannet av PKKs erklæring om våpenhvile i 1999, ble det vedtatt en såkalt fredsstrategi som skulle føre til aksept for kurdisk identitet og kulturell autonomi i Tyrkia. Målet skulle nåes uten bruk av vold. For å synliggjøre PKKs nye karakter fikk organisasjonen et nytt partisymbol, og en rekke underorganisasjoner ble formelt oppløst og erstattet av nye organisasjonsenheter. Utover på 2000-tallet gjennomgikk PKK flere omorganiseringer og navneendringer. Til tross for navneendringene var det imidlertid en klar kontinuitet fra PKK til "etterfølgerorganisasjonene", med kun små endringer av partiprogram. Lederskapet forble også i stor grad det samme. PKK med dens ulike organisasjonsledd, og enkelte av de overlappende etterfølgerorganisasjonene eksisterer i dag side om side. De ulike betegnelsene benyttes ofte om hverandre både av medlemmer, støttespillere og av organisasjonens motstandere. Distinksjonene mellom de ulike organisasjonene er til dels uklare, noe som muligens også er et bevisst valg fra lederskapets side (International Crisis Group 2012, s. 8; Lange 2007, s. 17).

Til tross for avhopp og splittelser, særlig i tidsrommet rundt 2004, fremstår PKK i dag som en relativt enhetlig organisasjon. Lederskapet holder til i Qandil i Nord-Irak, men Abdullah Öcalan er fremdeles en lederskikkelse til tross for at han sitter fengslet. De fleste observatører er i dag enige om at organisasjonen ikke kan ta

⁵ Flere ledende skikkelser i PKK forlot organisasjonen i 2004 og dannet PWD (*Partiya Welatpareze Demokratên / Patriotic Democratic Party*) fordi de var uenige i Öcalans beslutning om å avbryte våpenhvilen. Blant dem var Öcalans yngre bror Osman Öcalan. PWD sto for en ikkevoldslinje. De hevdet at de representerte flertallet i PKK, men ble etter hvert marginalisert. Organisasjonen ble erklært ulovlig i Tyrkia. Flere lederskikkelser i PWD ble for øvrig likvidert av PKK i 2005 og 2006 (Jane's 2013, s. 11).

avgjørende strategiske beslutninger uten å konsultere Öcalan (Candar 2012, s. 43-44).

I det følgende gis en kort presentasjon av PKKs viktigste enheter og etterfølgerorganisasjoner.

2.2.1 CDK

I 1985 opprettet PKK en egen propagandaorganisasjon kalt **ERNK** (*Eniya Rizgariye Neawa Kurdistan / Kurdistans nasjonale frigjøringsfront*). Frem til slutten av 1980-tallet gjennomførte ERNK-enheter flere geriljaaksjoner mot tyrkiske mål, særlig i byene. Senere var ERNK først og fremst aktiv i kurdiske eksilmiljøer i Vest-Europa. ERNK ble i forbindelse med partikongressen i 2000 omdannet til YDK (*Yekitiya Demokratik a Gele Kurd / Den kurdiske demokratiske folkeunion*). På den femte Europakongressen i 2004 ble YDK oppløst og erstattet av CDK (Koordinasyonê Civata Demokratik a Kurd / Koordinasjonen av det kurdisk-demokratiske samfunn i Europa). CDK beskrives i dag som Kongra-Gels (se kapittel 2.2.4) politiske gren i Vest-Europa (Bundesamt für Verfassungsschutz 2007, s. 11-12; Lange 2007, s. 7, 17).

2.2.2 HPG

På PKKs tredje kongress i 1986 ble det opprettet en egen militær gren kalt **ARGK** (*Artesa Rizgariya Gele Kurdistan / Det kurdiske folks frigjøringsarmé*), som gradvis tok over de militære oppgavene til ERNK. ARGKs medlemmer ble betegnet som yrkessoldater og trente i egne treningsleire i Tyrkias naboland. ARGK med tilhørende væpnede soldater og baser i Nord-Irak, ble under partikongressen i 2000 omdannet til HPG (*Hezen Parestina Gel / Folkets forsvarsstyrker*). Gjennom denne omorganiseringen skulle det bekjentgjøres at de væpnede styrkene bare skulle benyttes defensivt til å forsvare organisasjonen mot angrep. HPG anerkjente også Tyrkias territoriale integritet og eksisterende grenser i tråd med PKKs nye strategi.

HPG eksisterer fremdeles under samme navn. I dag består HPG av et sted mellom 4000 og 8000 væpnede soldater, som i første rekke har tilhold i organisasjonens baser i Nord-Irak (Bundesamt für Verfassungsschutz 2007, s. 11-12; Jane's 2013, s. 11; Lange 2007, s. 17).

2.2.3 Kongra-Gel

Under PKKs åttende partikongress i 2002 ble det besluttet å legge ned PKK og opprette dens etterfølgerorganisasjon KADEK (*Kurdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi / Kongress for demokrati og frihet i Kurdistan*). KADEK tok offisielt avstand fra bruk av vold. Likevel holdt organisasjonen fast på geriljahæren HPG. Abdullah Öcalan som nå satt fengslet, ble valgt til leder. Navnebyttet hadde formodentlig sammenheng med at EU hadde ført opp PKK på sin terrorliste (International Crisis Group 2012, s. 7-8; Landguiden).

Allerede høsten 2003 besluttet KADEKs andre partikongress at organisasjonen skulle legges ned og erstattes av en mer demokratisk organisasjon, Kongra-Gel (*Kongra Gele Kürdistane / Folkekongress Kurdistan*). Zübeir Aydar ble valgt til formann, men utover dette var sentrale ledere de samme som i KADEK. Abdullah Öcalan ble erklært som ”lederpersonlighet for det kurdiske folk”. Tidligere på året hadde USA og Storbritannia invadert Irak, og USA skal deretter ha inngått en avtale

med Tyrkia om å eliminere trusselen fra PKK i Nord-Irak. Navneendringen fra KADEK til Kongra-Gel kom kort tid etter de første sammenstøtene mellom organisasjonens væpnede elementer og amerikanske stryker som kjempet side om side med irakisk-kurdiske grensevaktstyrker. Til tross for opprettelsen av KADEK, og deretter Kongra-Gel, gikk man tilbake til å benytte betegnelsen PKK i 2005. I dag eksisterer Kongra-Gel side om side med PKK, og Kongra-Gel beskrives som PKKs ”lovgivende forsamling” (International Crisis Group 2012, s. 7-8; Jane’s 2013, s. 2; Landguiden).

2.2.4 KCK

I mars 2005 ble det opprettet en ny paraplyorganisasjon for alle organisasjoner med tilknytning til PKK. Den nye organisasjonen ble kalt KKK (*Koma Komalen Kurdistan* / Demokratisk konføderasjon for Kurdistan). Organisasjonen ble ledet av Murat Karayilan og Cemil Bayik, og dokumentet som kunngjorde opprettelsen av KKK, var undertegnet av Abdullah Öcalan (Candar 2012, s. 82).

På Kongra-Gels femte kongress i 2007 ble det besluttet at KKK skulle erstattes av en ny organisasjon kalt KCK (*Koma Civaken Kurdistan* / Unionen av kurdiske samfunn). I motsetning til forløperen KKK, som kun omfattet PKK-tilknyttede organisasjoner i Tyrkia, skulle KCK fungere som en paraplyorganisasjon for alle organisasjoner med tilknytning til PKK i hele Kurdistan, dvs. i Tyrkia, Iran, Irak og Syria. Under KCK-paraplyen finnes blant annet politiske partier i Tyrkias naboland som er nært knyttet til PKK ideologisk. Disse er PYD i Syria, PJAK i Iran og PCDK i Nord-Irak (Candar 2012, s. 82; Sandikli 2011).⁶

KCK arbeider i tråd med Abdullah Öcalans prinsipper om ”demokratisk konføderalisme”. Ifølge Öcalan er demokratisk konføderalisme et alternativ til de tradisjonelle nasjonalstatene. Han foreslår at kurderne i Tyrkia, Syria, Iran og Irak skal organisere seg politisk i pyramidelignende strukturer hvor beslutninger tas nedenfra og opp gjennom demokratiske valg. Valgte representanter fra hver del av Kurdistan skal så forenes i en felles konføderasjon på tvers av de nasjonale landegrensene. I sitt charter ser KCK seg selv som et ”system” og ikke som en organisasjon, og man snakker om alle som er født eller bosatt i Kurdistan, som ”KCK-innbyggere”. KCK overlapper med PKK, men ikke alle med tilknytning til KCK er medlemmer av PKK. PKK beskrives i så henseende som en mer lukket organisasjon enn KCK. Dokumentet som kunngjør KCK tilblivelse (heretter KCK-charteret), er utformet som en grunnlov bestående av 47 bestemmelser. KCK beskrives her som en alternativ statsmodell med lovgivende, utøvende og dømmende

⁶ **PYD i Syria** (*Partiya Yekitiya Demokrat* / Det demokratiske unionspartiet) ble opprettet i 2003 av PKK-medlemmer i Nord-Irak. Partiet er nært knyttet til PKK ideologisk og har stor oppslutning blant syriske PKK-veteraner og deres familier i områder med kurdisk majoritetsbefolkning nord og nordøst i Syria. Etter at borgerkrigen i Syria brøt ut i 2011, har PYDs væpnede gren YPG (*Yekineyen Parestina Gel* / Folkets forsvarsstyrker) tatt kontroll over de kurdisk-dominerte områdene nordvest i Syria samt Afrin nordvest for Aleppo. Dette ble tilsynelatende koordinert med syriske myndigheter, som valgte å trekke sine styrker ut av disse områdene sommeren 2012 (Caves 2012, s. 1-4). **PJAK i Iran** (*Partiya Jiyana Azad a Kurdistan* / Parti for et fritt liv i Kurdistan) ble opprettet i 2004 under innflytelse av PKK. PJAKs væpnede gren HRK (*Hezen Rojhilata Kurdistan* / De østkurdiske styrker) har ført krig mot Iran fra sine baser i Qandil i Nord-Irak. Antallet sammenstøt med iranske styrker har gått betydelig ned etter at organisasjonen erklærte en våpenhvile i september 2011 (Landinfo 2013). **PCDK i Irak** (*Partiya Careseriya Demokratika Kurdistan* / Parti for en demokratisk løsning i Kurdistan) ble opprettet i 2002 under innflytelse av PKK. Partiet har liten innflytelse over partipolitikken i Nord-Irak og er erklært ulovlig av regjeringen i KRI (Kurdistan Region of Iraq) (Candar 2012, s. 46; International Crisis Group 2012, s. 17; Jane’s 2013, s. 19).

enheter og med organisasjonsledd i Tyrkia, Syria, Irak og Iran (Candar 2012, 82; International Crisis Group 2012, s. 7-8; Öcalan 2005).

Kongra-Gel regnes som KCKs **lovgivende forsamling**. KCK-charteret beskriver at det under Kongra-Gel skal etableres såkalte "folkeparlamentar" bestående av mellom 100 og 250 medlemmer i hvert enkelt land hvor KCK opererer, dvs. i Tyrkia, Syria Irak og Iran. Under disse folkeparlamentene skal det etableres provinsparlamentar samt egne strukturer under disse på bynivå, bydelsnivå og i landsbyene (Sandikli 2011).

KCKs **utøvende myndighet** ledes av et "styringsråd" (executive council) som består av en formann og 30 medlemmer som sitter for en periode på to år av gangen. Den første formannen i styringsrådet var Murat Karayilan, som holder til ved PKKs hovedkvarter i Qandil i Nord-Irak, og som er en av grunnleggerne av PKK. Sommeren 2013 skal Karayilan ha blitt erstattet av Cemil Bayik og Bese Hozat. Bayik er også blant PKKs grunnleggere. Ifølge KCKs charter skal det under styringsrådet etableres ulike enheter og organisasjoner som er ansvarlige for å gjennomføre styringsrådets politikk innenfor fem ulike samfunnsområder. Disse er: (1) sivilforsvar som håndteres av PKKs væpnede gren HPG, (2) økonomi, (3) det politiske området som blant annet arbeider med å spre organisasjonens ideer internt i de kurdiske områdene og til omverdenen, (4) sosialt arbeid, herunder oppfølging av familiene til døde og fengslede medlemmer, samt arbeid rettet mot kvinner og ungdom, og til sist (5) ideologisk arbeid, hvor man blant annet finner presse og TV-kanaler med tilknytning til PKK (Sandikli 2011).

I KCK-charteret beskrives også en egen **dømmende myndighet** som består av tre ulike domstoler som alle er underlagt *Den administrative justisdomstolen*. De tre domstolene er (Sandikli 2011):

- (1) *Folkedomstolene* med appelldomstolen *Folkets frigjøringsdomstol*. Folkedomstolene behandler alle slags konflikter mellom enkeltindivider.
- (2) *Den høyeste militære domstol*, som behandler saker som gjelder medlemmer av organisasjonens væpnede enheter.
- (3) *Den administrative domstolen*, som behandler disiplinære saker i KCKs ulike organisasjonsledd.

2.2.5 KNK

KNK (*Kongreya Netewi ya Kurdistan / Kurdistan National Congress*) er en lobbygruppe med hovedkvarter i Brussel som ledes av Tahir Kamalizadeh, en iransk kurder. Medlemsmassen består av enkeltindivider og av organisasjoner og politiske partier⁷ fra alle land i Midtøsten med kurdisktalende befolkning, dvs. Tyrkia, Iran, Irak og Syria. Medlemmene er dels politisk uavhengige eksil-kurdere i Vest-Europa, dels PKK-medlemmer og dels medlemmer av ulike pro-PKK partier i kurdiskdominerte områder i Midtøsten. Organisasjonen er formelt uavhengig av PKK, men retorikken samsvarer stort sett med PKKs. Organisasjonens formål er å forene kurderne og å rette det internasjonale samfunnets oppmerksomhet mot

⁷ Blant politiske partier og organisasjoner som har sluttet seg til KNK, finner man blant annet PKK, PYD i Syria, PJAK i Iran, PCDK i Irak og KON-KURD. Sistnevnte er en paraplyorganisasjon for kurdiske foreninger i Europa (se kapittel 2.2.4) (Representant for KNK i Norge, foredrag i Oslo september 2010).

menneskerettighetsbrudd som begås mot kurdere i Midtøsten (International Crisis Group 2012, s. 9).

2.2.6 TAK

Sommeren 2004 ble en ny militant gruppe med tilknytning til PKK aktiv i Tyrkia. Gruppen kalte seg TAK (*Teyrbazen Azadiya Kurdistan / De kurdiske frihetsfalkene*) og tok på seg ansvaret for en rekke bombeangrep mot myndighetspersoner, sikkerhetsstyrker og sivile mål i turistområdene vest i landet. TAKs eksakte tilknytning til PKK fremstår som uklar. Tyrkiske myndigheter og mange uavhengige analytikere hevder at TAK har sitt utspring i og er tilknyttet PKK. TAK har selv erklært at deres medlemmer har bakgrunn fra PKK, men at organisasjonen opererer uavhengig av PKK. De deler PKKs ideologiske ståsted, men det er samtidig klare forskjeller i valg av taktikk. I motsetning til PKKs ordinære væpnede gren, HPG, har TAK rettet mange av sine bombeangrep mot byene vest i landet og mot turistindustrien. TAK har selv erklært gjennom offentliggjorte uttalelser at de har som mål å ramme den tyrkiske turistindustrien. Minst ti mennesker, både tyrkiske statsborgere og utenlandske turister, mistet livet som følge av en serie bombeattentater mellom 2005 og 2006. Etter dette var organisasjonen en periode inaktiv, før den igjen tok på seg ansvar for en rekke nye bombeattentater mellom sommeren 2010 og september 2011, hvor til sammen ti mennesker ble drept. Et selvmordsangrep mot tyrkiske sikkerhetsstyrker på Taksim-plassen i Istanbul i oktober 2010, som TAK tok på seg ansvaret for, ble fordømt i kraftige ordelag i en pressemelding utstedt av PKKs ledelse (Bundesamt für Verfassungsschutz 2007, s. 13-14; Jane's 2013, s. 20; Landinfo 2007, s. 35-37; Milan 2012).

3. BDP

Det første lovlige politiske partiet i Tyrkia med en tydelig kurdisk nasjonalistisk profil, HEP (Folkets arbeiderparti) ble grunnlagt i 1990 av kurdiske parlamentsmedlemmer. Partiet ble erklært ulovlig av konstitusjonsdomstolen i 1993 etter at flere ledende partitopper hadde blitt siktet for å spre separatistisk propaganda. Medlemmer av HEP dannet deretter et "etterfølgerparti", DEP (Demokratipartiet). Både DEP og nye kurdiske nasjonalistiske partier som ble dannet senere, led samme skjebne og ble i tur og orden erklært ulovlige.⁸ Hver gang ble partienes eiendeler konfiskert og ledende politikere ble ofte idømt lange forbud mot å delta i politisk aktivitet. Det siste i rekken av slike partier, DTP (Demokratisk samfunnsparti) ble erklært ulovlig av konstitusjonsdomstolen i 2009, hvorpå BDP (Partiet for fred og Demokrati) ble grunnlagt. Til tross for nedleggelsene og opprettelsene av nye partier går de same lederskikkelsene stort sett igjen i de nye partiene. BDP er fremdeles aktivt og formelt et lovlige politisk parti i Tyrkia. De oppgir selv å ha 45 000 registrerte medlemmer (BDP-representanter i Ankara, samtale april 2013;

⁸ Seks kurdisk-nasjonalistiske partier har eksistert siden 1990, hvorav alle med unntak av det siste, BDP, har blitt stengt. Disse var HEP (Folkets arbeiderparti) (1990 – 1993), DEP (Demokratipartiet) (1993 – 1994), HADEP (Folkets demokratiske parti) (1994 – 2004), DEHAP (Det demokratiske folkepartiet) (1999 – 2004), DTP (Demokratisk samfunnsparti) (2004 – 2009) og til sist BDP (Partiet for fred og demokrati) grunnlagt i 2009 (Federal Asylum Office of Austria & Office of Immigration and Nationality of Hungary 2013, s. 17).

International Crisis Group 2011, s. 21; International Crisis Group 2012, s. 7; Federal Asylum Office of Austria & Office of Immigration and Nationality of Hungary 2013, s. 17; Landguiden).

I Tyrkia opererer man med en sperregrense på 10 % ved valg til nasjonalforsamling. Dette har gjort at kurdisk-nasjonalistiske partier, både BDP og dets forgjengere, ikke har fått nok stemmer på nasjonalt nivå til å komme inn i nasjonalforsamlingen. Ved de siste valgene har BDP-kandidatene derfor valgt å stille som uavhengige kandidater i hver enkelt valgkrets. Denne strategien har sikret partiet plass i parlamentet, men har fratatt dem muligheten til å slippe til på TV og i radio på samme måte som de andre store partiene. De har heller ikke kunnet få stemmer fra den tyrkiske diasporaen, som har måttet stemme på lister. Mange mener at BDP ville fått flere representanter i parlamentet dersom sperregrensen hadde blitt senket (International Crisis Group 2011, s. 20-21).

BDP nyter relativt stor støtte blant kurderne. Minst en tredjedel av kurderne i Tyrkia har stemt på kandidater fra BDP eller en av dets forgjengere ved valgene. Ved parlamentsvalget i juni 2011 fikk kandidater fra BDP 50,4 % av stemmene i de tolv sørøstlige provinsene i landet med kurdisk majoritet. Dette sikret dem 36 av totalt 550 plasser i parlamentet. Samtidig stemmer tradisjonelt halvparten av kurderne i Tyrkia på andre partier enn de med en kurdisk nasjonalistisk agenda. Fremfor alt har regjeringspartiet AKP fått mange kurdiske stemmer ved de siste valgene takket være deres satsning på kommersiell utvikling og infrastrukturprosjekter i sørøst, deres konservative muslimske karakter og tidligere villighet til å satse på forhandlinger om EU-medlemskap (International Crisis Group 2012, s. 20).

BDP er formelt uavhengig av PKK. Det er likevel en viss forbindelse mellom det lovlige politiske partiet BDP og den forbudte geriljaorganisasjonen PKK. Mange BDP-politikere støtter PKK mer eller mindre åpent. BDP setter Öcalans situasjon øverst på sin agenda og insisterer på at han må løslates som et første steg i en politisk prosess mellom kurderne og den tyrkiske staten. BDPs og PKKs tilhengerskare er i stor grad sammenfallende. PKK beskrives som den dominerende politiske bevegelsen blant kurderne i Tyrkia, en bevegelse som BDP er en del av. Det blir også hevdet at PKKs lederskap har innflytelse over BDP, og at de har makt til å «godkjenne» BDPs valglister forut for valg. Dette medfører at BDP-politikere som stiller til valg, gjør det med PKKs godkjenning, noe som må gjengjeldes av BDP-representantene ved å underkaste seg PKK (International Crisis Group 2012, s. 24).

4. STRAFFEFORFØLGELSE AV POLITISK AKTIVE KURDERE

PKK har aldri vært lovlig i Tyrkia, og organisasjonens medlemmer og tilhengere ble arrestert og straffeforfulgt i Tyrkia allerede før militærkuppet i 1980. På 1980-tallet var politiske fanger utsatt for ekstreme og umenneskelige fengselsforhold. Bruk av tortur var utbredt og systematisk. Før våpenhvilen i 1999 ble dessuten paramilitære grupper med antatt tilknytning til det tyrkiske militæret beskyldt for å stå bak en rekke politiske attentater mot kurdiske politikere, PKK-medlemmer og sympatisører (Jane's 2013, s. 29; Lange 2007, s. 28-29).

Etter våpenhvilen i 1999 og utover på 2000-tallet bedret situasjonen seg. De politiske drapene opphørte. Samtidig påbegynte Tyrkia et omfattende arbeid med å reformere lovverket som et ledd i deres bestrebelser på å oppnå EU-medlemskap. Det ble også iverksatt reformer som skulle avskaffe tortur i fengsler og politivold i arrest. Man økte blant annet strafferammene for overgrep begått av polititjenestemenn og militæret og gjorde det enklere å straffeforfølge offentlige tjenestemenn for slike overgrep. Reformene har ført til at tilfeller av vold og tortur mot innsatte i fengsler og i politiets varetekt har blitt drastisk redusert. I dag er det ikke lenger vanlig at innsatte i tyrkiske fengsler utsettes for tortur. Likevel rapporteres det fremdeles om en del tilfeller av politivold i forbindelse med anholdelser og demonstrasjoner. Et beslektet problem er at de som anmelder polititjenestemenn for vold, nesten alltid blir møtt med motsøksmål fra politiet om at man har motsatt seg polititjenestemenn. Disse motsøksmålene får som oftest prioritet i domstolsapparatet. Det er også fremdeles et problem at anklager om politivold eller tortur ofte ikke gjøres gjenstand for seriøs etterforskning, og at overgrep av den grunn ofte forblir ustraffet. Det rapporteres også om problematiske sider ved soningsforholdene i fengsler, hvor innsatte utsettes for ydmykende ransaker og kroppsvisitasjoner, at innsatte nektes bøker eller besøk, og at innsatte i noen tilfeller har blitt nektet nødvendig legebehandling (Hammarberg 2012, s 12-16; HRW, samtale april 2013; Muiznieks 2013, s. 5-6; TOHAV, samtale i Istanbul april 2013).

4.1 «KCK-ARRESTASJONENE»

I 2009 ble en rekke kurdiske politikere arrestert og siktet for medlemskap eller støtte til PKK. Dette skjedde parallelt med at dialogprosessen mellom myndighetene og PKK støtte på problemer.⁹ De første arrestasjonene skjedde i april 2009, og de fleste arresterte var medlemmer av BDPs forløper DTP. Utover sommeren 2009 ble stadig nye saker åpnet ulike steder i Tyrkia mot en stadig større gruppe av politisk aktive kurdere. I begynnelsen av 2010 hadde nærmere 1500 BDP-medlemmer blitt arrestert. Sommeren 2011 var tallet kommet opp i 3200. Arrestasjonene har blitt kjent som «KCK-arrestasjonene», da de arresterte som oftest anklages for tilknytning til KCK (se kapittel 2.2.4) (Candar 2012, s. 81).

I begynnelsen av 2013 satt i alt 9000 personer arrestert i Tyrkia anklaget etter antiterrorloven. Det samlede antallet innsatte i tyrkiske fengsler var på den tiden om lag 130 000. Ifølge Human Rights Watch (samtale april 2013) er 9000 innsatte på terrorisme-anklager svært mye, og det viser at Tyrkia opererer med en mye bredere definisjon av hva som utgjør terrorisme enn det man finner i europeiske land. Flesteparten av de arresterte har ingen direkte forbindelse til voldshandlinger eller terror. De er ikke siktet fordi de er del av PKKs hierarki, men snarere fordi de er del av, eller har sympatier med, politiske grupperinger som har samme ideologiske ståsted som PKK. Disse grupperingene, som blant annet BDP er en del av, blir i

⁹ I juli 2009 erklærte tyrkiske myndigheter at man ville innlede en serie med reformer som skulle bidra til å bedre kurdernes situasjon sørøst i landet. Dette initiativet ble kalt det «kurdiske initiativet», senere omdøpt til det «demokratiske initiativet». På dette tidspunktet hadde myndighetene allerede i en årrekke hatt en dialog med Öcalan i fengsel for å forsøke å skape en løsning på situasjonen i Sørøst-Tyrkia og for å få PKK til å legge ned sine våpen for godt. Som en del av initiativet skulle PKK-medlemmer kunne vende tilbake til Tyrkia ustraffet. Den første gruppen med PKK-medlemmer, 26 fra flyktningleiren Mahmut og 8 fra PKKs baser i Qandil, ankom den tyrkiske grensen fra Nord-Irak ved Habour 19. oktober 2009. Etter et kort avhør ved grensen ble de løslatt. Samtlige ble deretter fraktet i en åpen buss til Diyarbakir og møtt på veien av en jublende og feirende folkemengde. Dette skapte voldsomme negative reaksjoner i deler av den tyrkiske befolkningen og førte til at hele initiativet med tilbakevending av PKK-medlemmer ble skrinlagt (Candar 2013, s. 79-81).

tyrkisk offentlighet noe upresist referert til som «KCK-nettverket», selv om disse politiske grupperingene ikke nødvendigvis er en del av det formelle KCK-hierarkiet (HRW, samtale april 2013; IHD, samtale i Ankara april 2013; TOHAV, samtale april 2013).

Arrestasjonskampanjene rettet mot politisk aktive kurdere har blitt svært omfattende. I dag risikerer i utgangspunktet enhver tyrkisk kurder å bli arrestert dersom vedkommende engasjerer seg politisk innenfor politiske grupperinger eller sivilsamfunn som oppfattes å stå nært PKK ideologisk. Blant de arresterte finner man ordførere og tidligere ordførere fra BDP, andre BDP-medlemmer, advokater, menneskerettighetsaktivister, journalister og fagforeningsledere (Amnesty International, samtale i Ankara april 2013; HRW, samtale 2013).

I tillegg finnes det tallrike eksempler på at deltagere i pro-kurdiske demonstrasjoner har blitt arrestert og siktet etter antiterrorloven. Dette gjelder særlig i tilfeller hvor PKK har oppfordret sine medlemmer og støttespillere til deltagelse. Holdningen til påtalemakten er at disse demonstrantene har agert etter generelle instruksjoner fra PKK ved å delta i demonstrasjonene, selv om det ikke er PKK som er arrangør. Det at PKK har oppfordret til deltagelse, er nok til at man kan bli siktet for medlemskap eller støtte til PKK eller KCK. Det er ikke bare organisatorene bak demonstrasjonene som risikerer arrest, men også deltagere i demonstrasjonene som ikke har noe politisk engasjement for øvrig (IHD, samtale april 2013; HRW, samtale 2013).¹⁰

De kurdiske aktivistene som omfattes av disse arrestasjonskampanjene, siktes som oftest etter antiterrorloven. I tillegg benyttes visse bestemmelser i straffeloven. I forbindelse med lovreformer vedtatt i 2013, den såkalte «fjerde reformpakken», har enkelte bestemmelser i antiterrorloven blitt endret ved at det nå er et kriterium at man må kunne knyttes direkte til voldshandlinger for å bli dømt etter denne loven. Ifølge Human Rights Watch er dette et positivt utviklingstrekk, men samtidig har man unnlatt å gjøre noe med straffelovens § 314 som omhandler medlemskap i en væpnet gruppe. Vage anklager om tilknytning til terrornettverk, eksempelvis på grunn av politisk engasjement i BDP, deltagelse i pro-kurdiske demonstrasjoner etc., kan fremdeles lede til tiltale om medlemskap i en væpnet organisasjon i henhold til straffelovens § 314 (HRW, samtale 2013).

I de omtalte arrestasjonskampanjene er det svært vanlig at politiet aksjonerer og foretar arrestasjoner basert på indisier og mistanker om politisk aktivitet, for deretter å fortsette etterforskningen og arbeidet med siktelsen mens vedkommende sitter i varetekt (HRW, samtale 2013). Arrestasjonene skjer ofte svært tidlig i etterforskningsfasen. Man starter med arrestasjon for deretter å samle beviser, i stedet for å starte med å samle beviser for deretter eventuelt å foreta arrestasjoner. Påtalemakten blir også kritisert for at man forbereder siktelsener basert på indisier uten at det foreligger klare beviser for straffbare handlinger. Disse siktelsene blir ofte svært lange, av og til på tusenvis av sider som består av utskrifter av avlyttede

¹⁰ Human Rights Watch (2010) har dokumentert at demonstranter som arresteres i forbindelse med pro-kurdiske demonstrasjoner, i mange tilfeller har blitt siktet etter antiterrorloven og idømt fengselsstraffer på mellom syv og femten år. Tidligere ble også mindreårige siktet etter de samme bestemmelsene. I 2010 kom lovendringer som førte til at mindreårige fikk sine saker opp for særskilte domstoler for mindreårige, og at barn ikke lenger kunne dømmes etter antiterrorloven som følge av deltagelse i slike pro-kurdiske demonstrasjoner. Dette førte til lavere fengselsstraffer for mindreårige som deltok i demonstrasjoner, og at en del mindreårige som tidligere hadde blitt dømt etter antiterrorloven, ble sluppet fri (Amnesty International, samtale april 2013; HRW 2010, s. 29-33).

samtaler etc. Selve rettssakene varer også svært lenge på grunn av et overarbeidet rettsvesen med store restanser og stadige utsettelse i pågående rettssaker. Dette er en av årsakene til at de arresterte ofte må tilbringe svært lang tid i varetekt før deres saker kommer opp for retten (Hammarberg 2012, s. 8). Det er ikke uvanlig at man sitter over ett år i varetekt før saken kommer opp for retten (IHD, samtale april 2013). Av de 9000 som satt arrestert på terror-anklager i 2013, var over halvparten varetekstfengslet uten endelig dom (HRW, samtale 2013). Representanter for menneskerettighetsorganisasjoner i Tyrkia mener for øvrig at det er alt for tette bånd mellom påtalemakt og domstoler i Tyrkia, og at domstolene nesten alltid legger politiets tiltale til grunn i KCK-sakene (Amnesty International, samtale 2013; TOHAV, samtale april 2013).

Situasjonen endret seg ikke vesentlig i 2013 til tross for at dialogprosessen mellom myndighetene og Öcalan ble gjenopptatt og ledet til en våpenhvile. Enkelte tidligere ordførere har blitt løslatt, men de fleste sitter fremdeles arrestert. Hovedtrenden i 2013 var fremdeles at de tiltalte dømmes. Det er få som er frifunnet av domstolene så langt. Man merker likevel at atmosfæren er litt bedre enn den var tidligere. Under feiringen av kurdisk nyttår (Newroz) 21. mars 2013 ble ingen arrestert for å delta i politiske markeringer eller demonstrasjoner, og politiet åpnet ingen nye etterforskninger. Ved tidligere Newroz-feiringer har det alltid vært arrestasjoner (BDP-representanter, samtale april 2013; HRW, samtale 2013).

5. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Bundesamt für Verfassungsschutz (2007, mars). *Arbeiterpartei Kurdistans (PKK) Volkskongress Kurdistans (KONGRA GEL) – Strukturen, Ziele, Aktivitäten*. Köln: Bundesamt für Verfassungsschutz. Tilgjengelig fra http://www.verfassungsschutz.de/download/SHOW/broschuere_5_0704_pkk.pdf [lastet ned 17. desember 2013]
- Candar, C. (2012, mars). "Leaving the mountain": How may the PKK lay down arms? Freeing the Kurdish Question from violence. Istanbul: TESEV (Turkish Economic and Social Studies Foundation). Tilgjengelig fra http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/1fe2c9c3-fe84-4044-81a1-d8a3ab906e5c/12028ENGsilahsizlandirma16_03_12Rev1.pdf [lastet ned 13. desember 2013]
- Caves, J. (2012, 6. desember). *Syrian Kurds and the Democratic Union Party (PYD)*. Washington D.C.: Institute for the Study of War. Tilgjengelig fra http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Backgrounder_SyrianKurds.pdf [lastet ned 17. desember 2013]
- Federal Asylum Office of Austria & Office of Immigration and Nationality of Hungary (2013, januar). *Situation of Kurds in Turkey. A joint report by COI-experts in Austria and Hungary*. [Wien/Budapest]: Federal Asylum Office of Austria & Office of Immigration and Nationality of Hungary.
Rapporten er tilgjengelig i Landdatabasen.
- Hammarberg, T. (2012, 10. januar). *Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe following his visit to Turkey from 10 to 14 October 2011*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig via <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2005423&SecMode=1&DocId=1842380&Usage=2> [lastet ned 4. desember 2013]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2010, november). *Protesting as a terrorist offense. The arbitrary use of terrorism laws to prosecute and incarcerate demonstrators in Turkey*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/turkey1110webwcover.pdf> [lastet ned 12. desember 2013]
- International Crisis Group (2011, 20. september). *Turkey: Ending the PKK insurgency*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/213%20Turkey%20-%20Ending%20the%20PKK%20Insurgency.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/213%20Turkey%20-%20Ending%20the%20PKK%20Insurgency.pdf) [lastet ned 17. desember 2013]
- International Crisis Group (2012, 22. november). *Turkey: The PKK and a Kurdish settlement*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/219-turkey-the-pkk-and-a-kurdish-settlement.pdf> [lastet ned 17. desember 2013]
- Jane's (2013, 1. oktober). *Partiya Karkaren Kurdistan (PKK)*. Dubai: Jane's. [Elektronisk abonnementsjeneste, lastet ned 13. desember 2013]
- Landguiden. *Turkiet: Kurderna*. Stockholm: Utrikspolitiska Institutet [Elektronisk abonnementsjeneste, lastet ned 13. desember 2013]
Tilgjengelig via Landdatabasen.
- Landinfo (2013, 6. juni). *Iran: PJAK – Parti for et fritt liv i Kurdistan*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2390/1/2390_1.pdf [lastet ned 17. desember 2013]
- Lange, J. (2007, mars). *Tyrkia – PKK og etterfølgerorganisasjonene*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/593/1/593_1.pdf [lastet ned 17. desember 2013]

- Milan, F. (2012, 5. juli) The PKK strategy to disrupt political negotiations for the Kurdish issue. *Terrorism Monitor*, 10(13) Tilgjengelig via http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=13&tx_ttnews%5Btt_news%5D=39552&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=590518f3f93c916b7c5b92f4e08366d9 [lastet ned 29. august 2013]
- Muiznieks, N. (2013, 26. november). *Report by Nils Muiznieks, Commissioner for human rights of the Council of Europe following his visit to Turkey from 1 to 5 July 2013*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig via <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2395759&SecMode=1&DocId=2079692&Usage=2> [lastet ned 6. januar 2014]
- Öcalan, A. (2005, 2. april). The declaration of democratic confederalism. *Kurdish media*. Tilgjengelig fra <http://www.kurdmedia.com/article.aspx?id=10174> [lastet ned 13. desember 2013]
- Sandikli, A. (2011, 14. oktober). *The structure and activities of the KCK terrorist organization*. Istanbul: BILGESAM, Wise men center for strategic studies. Tilgjengelig fra http://www.bilgesam.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=386:the-structure-and-activities-of-the-kurdistan-communities-union-kck&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=144 [lastet ned 13. august 2013]

Muntlige kilder

- Amnesty International. Samtale i Ankara april 2013.
- BDP, dvs. Partiet for Fred og demokrati. Samtale med partirepresentanter i Ankara april 2013.
- HRW, dvs. Human Rights Watch. Samtale i Istanbul april 2013.
- IHD, dvs. *Insan Haklari Derengi* / Human Rights Association. Samtale i Ankara april 2013.
- Representant for KNK i Norge. Foredrag i Oslo september 2010.
- TOHAV, dvs. *Toplum ve Hukuk Arastirmalari Vakfi* / Foundation for Society and Legal Studies. Samtale i Istanbul april 2013.